

Лекція 11.

Центральні банки в системі монетарного управління та банківського регулювання

Курс “Гроші та кредит”

Роман Корнилюк, к.е.н.

May 2017

Тема 11. Центральні банки в системі монетарного управління та банківського регулювання

- 11.1. Походження, призначення та роль центрального банку
- 11.2. Незалежний статус Центрального банку
- 11.3. Функції центрального банку
- 11.4. Грошово-кредитна політика центрального банку

11.1. Походження, призначення та роль центрального банку

Центральний банк –

це **головний банк банківської системи**, що визначається набором специфічних функцій. Виникнення центральних банків пов'язане з централізацією банкотної емісії в небагатьох банках та привілеями в зберіганні резервів та обслуговуванні урядів.

Чи потрібен центральний банк?

- Незважаючи на тотальне поширення центральних банків у сучасному фінансовому світі, досі лишається відкритим теоретичне питання: чи можлива ефективна банківська система без центрального банку?
- **Hayek** (1978) теоретично обґрунтовував необхідність вільної конкуренції банків в емісії банкнот (**приватні гроші**) та залученні вкладів в рамках системи вільного ринку, в якій не було б жодної необхідності у ЦБ.
- **Friedman** (1959), з іншого боку, наполягав на створенні правила для визначення темпу приросту грошової маси, але продовжував бачити необхідність центрального банку для системи як «**нічного сторожа**»: з точки зору збереження сили контрактів (sanctity of contract), запобігання шахрайства, ефективної роботи ринку грошей, у світі, якому інформація є рідкісною і дорогою.

Чи потрібен центральний банк?

- **Bagehot** пояснював необхідність центрального банку особливостями *історичного* розвитку, законодавчими *привілеями* для банкірів уряду, а також природнім процесом *монополізації* в банківському секторі, що робить неможливим на думку Баджета мультирезервну банківську систему, адже банки в ході конкуренції нерівномірно акумулюють золотий запас, тоді як найбільшою довірою для збереження резервів під час паніки володіє лише один центральний банк.

Походження центральних банків

Історія виникнення центральних банків світу:

1609 - **Amsterdamsche Wisselbank** – прототип центрального банку.

1668 - **Swedish Riksbank**

1694 - **Bank of England**

1791 - **First Bank of the USA** was founded in and had a 20-year charter.

1800 - **Banque de France**

1816 - **Second Bank of the USA**. 1836 його позбавили чартеру. 1841 the end

1875 - **Reichsbank**

1913 - **Federal Reserve**

1921 - **Госбанк РСФСР**, 1923 – **Госбанк СССР**

1925 - **Bank of Mexico** and Chile

1934 - **Bank of Canada** and New Zealand

1964 - **Banco Central do Brasil**

1998 - **European Central Bank (ECB)**

Голландія: Amsterdamsche Wisselbank

Дата заснування: 1609. Неплатоспроможний у 1790. Закритий у 1819.

Причини появи: потреба в уніфікації та безпеці розрахунків, гроші у формі розрахункового банківського флорина мали вищу внутрішню вартість за знецінені державні монети, адже були забезпечені металевим резервом.

Специфіка: створений купцями, однак швидко опинився під наглядом Генеральних штатів.

Проблеми: таємне спрямування металевого резерву на кредитування Голландської Ост-Індської компанії та мунципалітету зробило банк неплатоспроможним у 1790 році, після чого банк повністю перейшов під контроль міської влади.

Великобританія: Bank of England

Дата заснування: 1694. Ціль: “promote the public good and benefit of our people”. Зараз: “to promote the good of the people of the United Kingdom by maintaining monetary and financial stability. ”

Причини появи: потреба уряду в металевих грошах для війни з Францією, оформлена, як держпозика в рамках корпорації кредиторів, кожен з яких за 1,2 млрд. фунтів наданих державі отримував вічний аннуїтет на суму 100 тис. фунтів і право на емісію банкнот на суму держпозики.

Специфіка: Створений спершу як приватна інституція, Банк Англії був націоналізований після 2-ї Світової війни, втім зберіг свою попередню широку, втім більшою мірою неформальну соціальну місію.

Внутрішня суперечність: Banking vs Issue department.

США: Free banking & National Banking Era

Період: **1836–1913** у США не було центрального банку. 1863 року система була реорганізована через формування мережі Національних банків у кожному місті, які випускали стандартизовані банкноти, забезпечені резервами в казначействі.

Причини: диктат концепції вільного ринку та децентралізація політичної системи США.

Специфіка: Організацію розрахунків виконував кліринговий дім. Відтак, функції центрального банку виконували колективно найбільші банки Нью-Йорка, в яких тримали свої резерви решта банків системи.

Проблеми: регулярні банківські паніки, обіг різних банкнот і грінбеків окрім паперових грошей.

США: Federal Reserve System

Дата заснування: 1913

Причини появи: необхідність у згладжуванні сезонного дефіциту ліквідності та уникненні банківських панік.

Специфіка: багаторівнева організаційна структура.

Проблеми: порушення принципу прямого невтручання на ціноутворення ринках капіталу через серію QE та інших неконвенційних інструментів монетарної політики.

Причини створення перших центральних банків

- кредитування потреб урядів (у першу чергу воєнних)
- уніфікація грошового обігу (зниження транзакційних витрат і ризиків шляхом клірингу через центральний банк, в якому є резерви)

АЛЕ: перші центральні банки:

- не завжди мали право монопольної емісії паперових грошей,
- не здійснювали нагляду за банками,
- не рятували їх під час криз.

Їхня функція регулювання банківської системи розвивалася поступово еволюційним шляхом.

Банк банків чи банкір уряду?

Спочатку центральні банки були «банкірами уряду», а лише пізніше стали «банками банків», коли зосередили основну масу золотих резервів, в тому числі інших банків і отримали історичну відповідальність за грошову систему країни, що змушувала ці привілейовані приватні банки розвивати своє специфічне мистецтво монетарного менеджменту.

Причини створення пізніх центральних банків

Приватні банки:

Federal Reserve System (1913)

Swiss National Bank (1905)

Створені з нуля державні інституції:

Reichsbank (1875)

Держбанк СРСР (1923)

У 20 ст. кристалізуються нові функції центральних банків:

- монопольної емісії грошей
- кредитування банків (кредитор останньої інстанції)
- наглядова функція
- NEW: bail outs за рахунок державних коштів, QE etc.

11.2. Незалежний статус Центрального банку

Внутрішня суперечність ролі центрального банку

Прояви дихотомії:

Організація:

- **Issue vs Banking** Department

Призначення:

- забезпечення **стабільності національних грошей** vs підтримання **стійкості банківської системи**

Але:

надмірна підтримка банків може суперечити інфляційним цілям і навпаки, жорстка монетарна політика підвищує рівень дефолтів.

Для збалансування цілей ЦБ і “тонкого налаштування” інструментарію, виникає потреба в інституційній незалежності ЦБ від зовнішніх впливів.

Незалежний статус центрального банку

Центральні банки мають особливий правовий статус, обумовлений тим, що вони поєднують у собі риси банківської установи й органу державного управління.

Операції ЦБ можуть приносити дохід, але метою проведення цих операцій є не отримання прибутку, а забезпечення суспільних інтересів згідно чинного законодавства шляхом проведення ефективної монетарної і макропруденційної політики.

Незалежність центрального банку є одним із найголовніших чинників ефективної монетарної політики.

Незалежність центрального банку: за і проти

Аргумент **PRO**:

- підпорядкованість центрального банку уряду надавала би грошово-кредитній політиці інфляційних імпульсів.

Аргумент **CONTRA**:

- недемократично вести грошово-кредитну політику, яка впливає на добробут кожного в економіці, але визначається і контролюється елітною групою, яка ні перед ким не несе відповідальності.
(це зумовлює появу системи стримувань і противаг в демократичних країнах: наглядова рада, звітування перед парламентом тощо)

Факти:

Показники інфляції є найменшими в країнах з найвищим ступенем незалежності центрального банку.

11.3. Функції центрального банку

Функції та роль центрального банку

- 1) **емісійна** - функція монопольної емісії готівки та організації грошового обігу;
- 2) **монетарна** - функція реалізації грошово-кредитної політики;
- 3) **наглядова** - функція „банку банків”;
- 4) **державна** - функція „банкіра уряду”.

+ Функція кредитора / дилера останньої інстанції

Суперечності у функціях нагляду та кредитора останньої інстанції.

Supervisor or Monetary regulator ?

Функції пруденційного нагляду, монетарного регулювання і кредитора останньої інстанції суперечать одна одній, тому в одних країнах розділені і закріплені за різними інституціями, а в інших розмежовані в рамках центрального банку.

США

- Кредитор і монетарна політика: Fed
- Нагляд: FDIC і частково Fed (системно-важливі установи)

Великобританія:

- Кредитор і монетарна політика: Bank of England (banking and issue departments)
- Нагляд: Prudential Regulation Authority, Financial Conduct Authority

Supervisor or Monetary regulator ? (continued)

Єврозона:

- Монетарна політика: ECB
- Нагляд: національні органи банківського або фінансового нагляду, ЕВА - European Banking Authority, але віднедавна для системних банків ECB через Single Supervisory Mechanism (SSM) +European Systemic Risk Board.
- Кредитор останньої інстанції: European Stability Mechanism.

3.4. Грошово-кредитна політика центрального банку

Грошово-кредитна (монетарна) політика – це...

- **комплекс** взаємозв'язаних, скоординованих на досягнення заздалегідь визначених економічних та соціальних цілей, **заходів щодо регулювання грошового ринку**, які здійснює держава через центральний банк.

Можливі цілі монетарної політики і їх суперечливість

- **Стабільність національної грошової одиниці** – конституційна ціль НБУ
- **Економічний ріст** - Японія, абеноміка : 22% девальвація єни для підтримки експорту. (Чи варто таке робити в Україні?)
- **Низьке безробіття і низька інфляція** – як суперечливі цілі діяльності ФРС США.
- **Низька інфляція** (таргетування інфляції) – ціль ЄЦБ. Злий жарт з Грецією.
- **Стійкість фінансової системи** як нова де-факто ціль центральних банків. Банківський союз у ЄС.

Інструменти грошово-кредитної політики

- норма обов'язкових резервів для комерційних банків;
- процентна політика і рефінансування комерційних банків: discount rate;
- управління золотовалютними резервами: валютні інтервенції і торгівля банківськими металами
- операції на відкритому ринку з цінними паперами, у тому числі з казначейськими зобов'язаннями: open market operations, open market repurchase agreements.
- емісія власних боргових зобов'язань та операції з ними

Активні операції центрального банку

Активні операції	Стаття активу
Операції з золото-валютними резервами	Золото, банківські метали, іноземна валюта, FX фінінструменти грошового ринку, СПЗ
Операції на відкритому ринку	Державні і корпоративні боргові цінні папери (ОВДП, t-bills, RMBS, repo...)
Кредитування банків	Кредити надані (рефінансування, стабілізаційні, кредити на підтримку ліквідності)
Кредитування уряду на покриття бюджетного дефіциту	! Зазвичай заборонене !

Пасивні операції центрального банку

Пасивні операції	Стаття пасиву
Зберігання обов'язкових і надлишкових резервів банків	Кошти банків у резервах на коррахунках в центральному банку
Випуск готівкових коштів в обіг	Готівка в обігу
Отримання кредитів від МФО	Кредити від МФО (МВФ, СБ)
Емісія та розміщення власних боргових зобов'язань	Депозитні сертифікати
Розрахунково-касове обслуговування уряду	Кошти органів державного регулювання, рахунок казначейства
Формування власного капіталу	Власний капітал центрального банку

Інші послуги центрального банку

- Розрахункові послуги
- Інкасаційні послуги
- Клірингові послуги
- Реєстраційні послуги
- Ліцензійні послуги
- Інформаційні послуги
- Консалтингові послуги
- Депозитарні послуги

Walter Bagehot rule

"to avert panic, central banks should **lend**
early and **freely** (ie without limit),
to solvent firms,
against good collateral,
and **at 'high rates'**".

Більше про НБУ див. тут:

- [Офіційний сайт НБУ](#)
- [Закон України “Про Національний банк України”](#)
- [Організаційна трансформація НБУ: основні напрями реформи](#)

Література

1. Електронний конспект лекцій. Тема 11 ([link](#))
2. Савлук, М.І. Гроші та кредит (Розділ 15).
3. Про Національний банк України. Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV - ([link](#))
4. Mishkin Frederic. *Financial Markets and Institutions* (7th Edition). - 2011 // Part 3. Central banking...
5. Fabozzi Frank. *Foundations of Financial Markets and Institutions*. - 2010 // Chapter 4 "The US Federal Reserve..." ; Chapter 5 "Monetary Policy", pages 39-60
6. Shiller Robert. *Financial Markets 2011*. Open Yale Courses // Lecture 18 - Monetary Policy ([link](#))
7. Goodhart Charles. *The Evolution of Central Banks*. - 1988
8. Mehrling Perry. *THE NEW LOMBARD STREET. How the Fed Became the Dealer of Last Resort*. - 2011 // Part 2. Origins of the Present System, pages 32-42

Дякую за увагу!